

Konrád Lorenz a jeho učitelé

*7.11.1903 - + 27.2.1989

7. listopadu tohoto roku uplyne 90 let od narození prof. Konráda Lorenze, jednoho ze zakladatelů etologie. Životopis tohoto vynikajícího vědce a člověka je i v naší literatuře dostatečně popsán a rád bych se v této vzpomínce dotknul jeho učitelů, na které vždy ve svých knihách i rozhovorech rád a s úctou vzpomínal. V jednom z našich posledních rozhovorů při oslavě svých osmdesátin v Altenbergu mi říkal: "Nejlepší školou, kterou mladý člověk může dostat, je co nejtěsnější kontakt s okolní přírodou". Nikdy nezapomněl na krásné dětství, které strávil v dunajských nivách a slepých ramenech této majestátné řeky. Není jistě náhodou, že mnoho svého času věnoval boji za záchranu této půvabné a bohaté krajiny, která ho jistě formovala. Dokazoval vládním úředníkům, ale i architektům, že dítě vyrostlé mezi panelovými domy, je celoživotně ochuzeno nejen citově, ale i esteticky.

Za svého prvního učitele vždy označoval malé kachně, které jako chlapec s pomocí své chůvy vychoval a s kterým vykonával denně výpravy do okolní přírody. Zřejmě zde došlo k obapolnému vtištění, protože celý svůj život zůstal věren vrubozobým ptákům. Již za gymnasiálních studií si svým chovatelským mistrovstvím získal takovou pověst, že mu i vídeňská zoologická zahrada svěčovala do péče ptáky i savce, kterým se v zoo nedařilo a které se mu v Altenbergu podařilo rozmnožit. Přes jeho nadšení pro zvířata jeho otec, vynikající rakouský ortopéd, dvorní rada A.Lorenz ho poslal studovat lékařství do New Yorku. Volba tak vzdálené univerzity měla mít i další význam. Od svého dětství si Konrád Lorenz oblíbil dceru místního zahradníka, která ho doprovázela na všech jeho výpravách do přírody. V USA měl Konrád na Grete zapomenout, neboť z hlediska společenského nepředstavovala pro dvorního radu vhodnou snachu. Tento úmysl se nepodařil a mladý medic strávil více času v akváriu a zoo než v posluchárnách. V USA našel jediného biologa, který jeho zanícení chápal a tím byl T.H.Morgan. Lorenz se až do své smrti chlubil tím, že první chromozom ve svém životě spatřil mikroskopem tohoto vynikajícího genetika. Po neúspěšném začátku v USA dostudoval medicínu na vídeňské lékařské fakultě, kde potom pracoval jako asistent u srovnávacího anatoma F.Hochstettera, jehož preciznost a metodiku převzal i do svých prvních srovnávacích etologických studií. Po promoci roku 1928 přešel na filozofickou fakultu, aby konečně mohl studovat zoologii. Zde byl jeho učitelem známý zoolog C.Grobbe, z jehož věhlasné učebnice jsme se učili ještě i my po druhé světové válce. K jeho učitelům patřil i vynikající paleontolog O.Abel od něhož získal celoživotní obdiv pro Darwinovo učení. Ač již za studia přírodních věd se stal známý svými průkopnickými pracemi o havranovitých pěvcích a studiem letu ptáků, disertační práce se musela věnovat ryze anatomické studii o mozgových nervech roře. K publikaci jeho prvních etologických prací ho doslova

musel prinútiť jeden z najväčších svetových ornitológov prof. E.Stresemann z Berlína. Během studií medicíny i přírodních věd navázal úzké styky se svým největším učitelem ředitelem berlínského akvária O. Heinrothem. Ten si jako jeden z prvních všiml vrozených prvků chování u ptáků a své obrovské znalosti publikoval v mnohosvazkovém, dosud nedostupném díle Die Vögel Mitteleuropas (1928). V Lorenzovi našel nejen svého obdivovatele, ale i vynikajícího žáka, který na základě jeho poznatků se stal později skutečným zakladatelem etologie.

(prof.dr.Z.Veselovský, DrSc.)

XX. jubilejná etologická konferencia

Vysoké Tatry - Veľká Lomnica, 17.5. - 21.5.1993

XX. jubilejná etologická konferencia sa uskutočnila v dňoch 17.-21. 5.1993 vo Vysokých Tatrách v Hoteli Agroklub vo Veľkej Lomnici. Bola venovaná pamiatke významného československého etológa Ing.Milíča Blahouta, CSc. v roku 15-tého výročia jeho tragického úmrtia. Pri tejto príležitosti prípravný výbor konferencie /RNDr.M.Novacký, CSc., RNDr.J.Dúha, CSc., RNDr.T.Záhradníková, Z.Fitušová - Prírodovedecká fakulta UK a Ing.V.Zimmermann a Ing. I.Liday - Vysoká škola poľnohospodárska/ v spolupráci s prom. biol. Milíčom Blahoutom ml. uskutočnili výstavu z fotografickej tvorby M.Blahouta.

Najdôležitejšou aktivitou bol však samotný vedecký program konferencie. Prípravný výbor požiadal Dr.Jaroslava Madlafouska, jedného z najvýznamnejších osobností československej etológie, aby predniesol úvodnú prednášku na tému: Stratégie výskumných programov. Na konferenciu bolo vcelku prihlásených 52 referátov z oblasti farmakologickej etológie, agresívneho správania, etológie hospodárskych zvierat a etológie zvierat žijúcich vo voľnej prírode. Odznelo 37 referátov a ďalších 15 prihlásených vyšlo s ostatnými referátmi v zborníku z konferencie v podobe abstrakt, alebo článkov. Treba podotknúť, že z pôvodne 96 prihlásených záujemcov o účasť na XX. etologickej konferencii sa jej v skutočnosti zúčastnilo 60 /z toho 4 študenti/.

Dňa 18.5.1993 o 20.00 hod. bolo Valné zhromaždenie Československej etologickej spoločnosti. Najdôležitejším bodom programu bolo vyriešenie problémov, ktoré súviseli s rozdelením spoločného štátu. Návrh, aby Československá etologická spoločnosť sa nerozdělila na dve vedecké spoločnosti, ale aby ostala v prijateľnej forme s príslušnou zmenou názvu prijali všetci členovia spoločnosti s uspokojením. Tak došlo ku zmene názvu doterajšej Československej etologickej spoločnosti na: Česká a Slovenská etologická spoločnosť.

Tretí deň konferencie 19.5.1993 sa v odpoľudňajších hodinách uskutočnila plánovaná exkurzia do prírody v oblasti Štrbského plesa. Žiaľ, porucha autobusu v neprehľadnej zákrute pod Štrbským plesom bola príčinou samostatného výletu po skupinách a komplikovaného návratu účastníkov do Veľkej Lomnice.

V zložitej dobe budú možno zaujímavé aj informácie o finančnom zabezpečení konferencie. Účastnícky poplatok zaplatilo 60 účastníkov /a 200 a 100 SK/, čo činilo 11.200 SK. Výdajové položky: náklady na vydanie zborníka - 3680 SK /zvýhodnená cena edičného strediska VŠP Nitra so 60% zľavou/, preprava

materiálu a osôb - 7180 SK, konferenčné materiály a telefón - 1180 SK, poštové poplatky - 1350 SK, prenájom konferenčnej miestnosti za 4 dni - 1200 SK sa rovnali sume 14.590 SK. Rozdiel medzi príjmom v rámci účastníckeho poplatku za konferenciu a výdajom - 3390 SK uhradila Katedra živočíšnej fyziológie a etológie PriF UK z prostriedkov VHČ. Okrem toho v ďalších položkách konferenciu finančne podporili títo sponzori: Tatraosivo, š.p. Veľká Lomnica sumou 2000 SK na občerstvenie a poskytnutím autobusu pre účastníkov exkurzie, vedenie Hotela Agroklub poskytlo 50%-tnú zľavu /1200 SK za prenájom konferenčnej miestnosti/ a nevyčíslenú zľavu za ubytovanie, Poľnohospodárske družstvo Pohranice pri Nitre poskytlo príspevok na občerstvenie počas spoločnej večere. Konferenčné poplatky teda nepokryli všetky výdaje na konferenciu a čiastka 6590 SK bola hrađená PriF UK Bratislava a uvedenými sponzormi, za čo im vyjadrujeme vďaku.

Na záver ďakujeme všetkým účastníkom konferencie za účasť a konštatujeme, že XX. jubilejná etologická konferencia splnila očakávania a bola úspešným podujatím českých a slovenských etológov.

*RNDr. Martin Novacký, CSc.,
preds.org.výb. XX.etol.konf.*

Zpráva o konferenci v Torremolinos

Torremolinos, ležící na Costa del Sol, patří mezi turisticky nejatraktivnější pláže ve Středomoří. Je to moderní město s "turisticky bláznivým" životem, plné hotelů, hospůdek, stánků se suvenýry. Na straně odvrácené od pláží stojí moderní kongresový palác s obrovskou centrální arénou, z níž vystupují jako z hlemýždí ulity větší a větší jednací sály. Ve dnech 1.-9. září 1993 se zde konala mezinárodní etologická konference (XXIII. International Ethological Conference). Organizační výbor konference byl čistě španělský, vědecký výbor se skládá z prestižních etologů celého světa. Předsedou čestného výboru konference byl sám španělský král Jeho Výsost Don Juan Carlos I. a jeho členové čelní představitelé Andalusie, ministři, rektor, starosta města aj.

Program konference obsahoval každé dopoledne čtyři společné plenární přednášky, odpoledne probíhal v šesti paralelních sekcích, které byly organizovány jako krátké přednášky (25 minut včetně diskuse) nebo diskusní symposia. Téma pro plenární přednášky byla následující: srovnávací výzkum kognitivního chování, vztahy rodičů a potomstva, aplikovaná etologie a welfare, evoluce sekundárních pohlavních znaků, ekologické bariéry ve vývoji a mechanismech učení, cena reprodukce. Bohužel, ne vždy se podařilo zajistit nejlepší řečníky a plenární přednášky na letošní konferenci tak byly méně hodnotné, než bývá zvykem. Téma v paralelních sezeních přibližím rámcově: ekologie a chování, kooperace a konflikt, komunikace, neuroetologie, motivace, rozhodovací procesy, dominance, agresivita, paraziti a jejich hostitelé, kompetice sourozenců, hormony, pre- a perinatální senzorická zkušenost a její důsledky na postnatální chování, taktiky páření, pohlavní rozdíly, rytmy, explorační a využití prostoru, genetika chování, obranné strategie proti predátoru, přínos etologie pro ochranu druhů, behaviorální koreláty reprodukčního úspěchu, sociální organizace, ontogeneze, učení,

genetická analýza chování, aj. Ani během paralelních sezení pravděpodobně nebyl letos představen nějaký mimořádný objev. Celkem bylo přihlášeno 385 plakátových sdělení, z nichž však více než 1/3 nebyla presentována. Zdá se, že nákladnou konferenci si nakonec nemohlo dovolit mnoho původně přihlášených účastníků. Konferenční poplatek 300 US dolarů, drahé ubytování (organizátoři nabízeli nejlevnější ubytování v ceně asi 1540 Kč/noc, i když jsou v místě hotely i kolem 440 Kč/noc) a nákladná cesta činí problémy i pracovníkům z "bohatých" zemí. Bohužel, podpora organizátorů pro účastníky z "chudých" zemí byla velmi malá a tak se nakonec z asi 12 přihlášených členů naší společnosti zúčastnili jen čtyři: dr. Baranyiová z Brna, dr. Donát a dr. Špinka z Prahy a dr. Košťál z Ivanky.

Přestože konferenci musím hodnotit, zejména ve srovnání s minulou konferencí pořádanou v Evropě v kolébce etologie Holandsku, jako nepřilíš vydařenou a ani po vědecké stránce nepřilíš hodnotnou, možnost setkání s předními etology světa je velice přínosná. Příští konference se bude konat v Honolulu a následující pak ve Vídni. Pevně věřím, že tam si budou moci mnozí naši členové "vynahradiť potíže (i když našťešť už jen finanční)", které s účastí na mezinárodních konferencích stále máme.

Petr Donát

Z Á P I S

z Valného shromáždění

Československé etologické společnosti

konané dne 18.5. 1993 v hotelu Agroklub, Velká Lomnica

1) Do volební komise byli zvoleni Dr. Nováková, Dr. Šterc, Dr. Dúha.

2) Zprávu o činnosti výboru podal předseda Dr. Donát:

a) Byl navázán kontakt s mezinárodním komitétem Mezinárodní etologické konference v Barceloně. Byla navázána spolupráce se společností německy mluvících etologů (3 členové ČSEtS se podíleli na organizaci konference společnosti v Praze) a s italskou etologickou společností. Byly zorganizovány semináře několika zahraničních etologů (Prof. Hassenstein, SRN, Prof. Russel, Prof. Hurník, Kanada, Prof. Greenberg, USA);

b) Byly zorganizovány pravidelné semináře ČSEtS v Národním Muzeu v Praze (dva v r.1992 a čtyři v r.1993), krom toho byly mimořádné semináře (Doc. Kršiak, cyklus přednášek Prof. Hurníka z Kanady na VŠZ v Praze, Prof. Russel, Prof. Greenberg);

c) Byla zorganizována XX. interdisciplinární etologická konference;

d) **Emblém.** Nesplněno. Návrhů málo, proto prostřednictvím Dr. Horáčkové kontaktována profesionální grafička. Výbor se korespondenčním hlasováním neshodl na žádném návrhu. Krom toho vyvstala nutnost změny názvu společnosti, proto bylo odloženo na Valné Shromáždění;

e) Vyšla dvě čísla "*Zpráv ČSEtS*" (září 1992, únor 1993);

f) Byly vybrány členské příspěvky;

g) Přes avízo ve "Zprávách ČSEtS", že bude rozeslán adresář členů, vydání adresáře bylo odsunuto do dalšího čísla "Zpráv ČSEtS" po očekávaném doplnění členské základny.

3) Změna v členské základně:

U Dr. G. Illmannové bylo změněno "členství" na "zakládající členství";

Z nových členů byli mezi "zakládající členy" přijati: Dr. J. Kamarýt, Dr. V. Nováková, Dr. J. Šterc, Dr. L. Košťál. (Hlasování: 47 pro, 0 proti, 5 se zdrželo); Mezi "členy" byli přijati: Dr. Z. Rybošová, R. Stypa, Dr. E. Šulcová, J. Vávrová, H. Kocourková, Ing. J. Hucl, Dr. D. Gálik, Dr. I. Rychlík, Dr. R. Molčanová, X. Koděrová, J. Guothová, PhMr. K. Tichá, Dr. P. Ač, Dr. K. Pachinger, Dr. P. Kovačovský, A. Jurišová, Dr. J. Rohlena, Dr. J. Vaško, Dr. G. Solár, Dr. T. Záhradníková. (46 pro, 0 proti, 1 se zdržel).

4) Pokladník ČSEtS Dr. Klein přednesl zprávu o hospodaření společnosti. Celkový stav byl uveřejněn ve Zprávách ČSEtS č. 2. Dr. Madlafousek provedl předepsanou roční kontrolu ke dni 18.2.1993 a jako revizor účtů konstatoval řádné a pečlivé vedení veškeré finanční dokumentace, neshledal žádných závad ani porušení stanov ČSEtS. Bylo doporučeno dalšímu výboru, aby na příštím valném shromáždění předložil plénu písemnou rozvalu hospodaření.

5) Hlasování o schválení zprávy o činnost výboru: 43 pro, 0 proti, 0 se zdrželo. Činnost výboru schválena.

6) Ze 104 přihlášených členů bylo v daném okamžiku přítomno 56, takže volební a sčítací komise konstatovala, že je Valné Shromáždění schopné usnášení pro změnu stanov.

7) Změna stanov.

a) V důsledku rozpadu federace a nového státního uspořádání vyvstala nutnost změny názvu společnosti. Místopředseda ČSEtS Dr. Novácký navrhl nový název:

Česká a Slovenská etologická společnost

b) Změny ve stanovách:

Ad II. Změnit "...v České a Slovenské Federativní Republice" na "...v České Republice a Slovenské Republice"; místo "... na území ČSFR" na "... území ČR a SR";

Ad III. Změnit "...s příbuznými českými, moravskými a slovenskými společnostmi" na "...s příbuznými společnostmi"; místo "v českém a slovenském výzkumu" na "ve výzkumu".

Hlasování: 56 pro, 0 proti, 0 se nezdržel. Změny ve stanovách právoplatně odsouhlaseny.

8) Dále proběhly tajné volby do nového výboru a revizní komise ČSEtS (odevzdáno 45 platných hlasovacích lístků) s následujícími výsledky:

Výbor společnosti:			
Dr. M. Novácký	40	Dr. L. Košťál	24
Dr. Z. Klein	38	Doc. O. Debrecényi	23
Revizní komise:			
Ing. L. Bartoš	31	Dr. J. Madlafousek	35
Dr. J. Žďárek	30	Dr. J. Dúha	33
Dr. P. Donát	28	Dr. J. Horáčková	26

9) Valné Shromáždění schválilo novou výši ročních členských příspěvků na 100,- Kč. Hlasování: 47 pro, 0 proti, 0 se nezdržel. Doporučuje se výboru, aby prověřil možnost rozesílání pošty Společnosti se slevou.

10) Dr. Kosnar podal návrh, aby bylo zrušeno dvojí členství. Protože v této době už nebylo valné shromáždění schopné usnášení, nemohlo se hlasovat. Hlasování přítomných o tom, zda se bude hlasovat korespondenčně: 16 pro, 22 proti, 4 se zdrželi hlasování. O návrhu se tedy bude jednat až na dalším valném shromáždění.

11) K došlým návrhům emblému bude uskutečněna hlasovací anketa, která se vyhodnotí v průběhu konference.

12) Valné Shromáždění ukládá výboru připravit podklady k vydání reprezentativní publikace společnosti.

13) Přítomní členové ČSEtS se dohodli, že zápis z Valného Shromáždění je zároveň jeho usnesením. Hlasování: 38 pro, 0 proti, 0 se nezdržel.

Zapsal L. Bartoš

● J.Madlafousek (Praha) : EROTOLOGIE ? ●

Vznikne vědecká erotologie? Následující text tvoří poznámky, zaznamenané při úvahách o potřebě/možnosti vzniku nové lidské vědecké subdiscipliny.

Začátky zrodu nové metody, umožňující za laboratorních podmínek měřit sexuální vzrušení muže a analyzovat vzrušující účinnost různých podnětů, spadají do konce čtyřicátých let. Metoda, nazvaná falometrie, se rychle rozšířila a technicky zdokonalila: ukázalo se, že je možné zaregistrovat i tak malé vzrušení, jaké si muž není schopen uvědomit.

Autorem myšlenky i prvním realizátorem (v obojím ohledu jde o světovou prioritu) byl psychiatr Kurt Freund, mladý docent Lékařské fakulty Karlovy university v Praze. Jak přišel Dr. Freund k myšlence, že by bylo možno navodit a měřit sexuální vzrušení za tak nepřirozených podmínek jako je upoutání ke křeslu, nasazení měrného zařízení, za přítomnosti diagnostikujícího lékaře, při vizuální stimulaci bez kontextu a bez účasti ostatních smyslů?

K myšlence jej přivedl jeden ze základních konceptů etologie, tehdy nové vědecké discipliny, zabývající se studiem chování živočichů biologickými metodami. Byl to koncept vrozeného podnětového schématu, jak jej formuloval Konrád Lorenz. Vrozené mechanismy, které procesují podnětová schémata, umožňují živočichům identifikovat životně důležité situace, a to rychle, spolehlivě a aniž by nutně museli znát jejich významy z vlastní zkušenosti. Podněty, které spouštějí složité reakce nebo navozují motivační stavy, jsou málokdy tak jednoduché, jak je tomu u reflexů typu ochranného sevření víček, kašle, zakuckání, kýčání. Na druhou stranu účinné se ukázaly jen některé komponenty konkrétních složitých situací. Schematizace vrozených podnětů je důsledkem evoluční optimalizace: spolehlivě identifikace významných situací se v procesu evolučního výběru dosahuje pomocí co nejmenšího počtu komponent. Malý počet vyselektovaných komponent je podmínkou rychlého procesování.

- Čítankovým příkladem je kvočna, která si všimne kuřete, zmateně pobíhajícího pod skleněným zvonem teprve tehdy, když zaslechne jeho pípání o pomoc: optické obrazy nepatří do vrozeného podnětového schématu, navozujícího u kvočny mateřskou motivaci.

Zásnubní ceremoniály, sladění a synchronizace reprodukčních partnerů, tvorba a udržování dlouhodobých vztahů - tam všude se rovněž uplatňují vrozená podnětová schémata. Tvoří základní kostru poznávání, rozlišování a hodnocení v sexuálním (erotickém?) životě živočichů - kostru, která je v průběhu dozrávání a dospívání doplňována a zdokonalována individuální zkušeností.

Také reprodukční úspěch hominidů byl jistě závislý na dobře propracovaných zásnubních aktivitách, protože v nich se rozhodovalo, zda, kdy, kdo s kým, jak a za jakých podmínek dojde ke kopulačním aktivitám.

Dnes je již dost teoretických důvodů i empirických dokladů pro názor, že dnešní Homo sapiens zdědil po svých předcích biologické předpoklady nejen pro kopulační aktivity, ale také pro intenzivní a složitou organizaci zásnubních aktivit.

Zásnubní aktivity našich předků byly však úspěšně adaptovány na jejich tehdejší životní podmínky - jejich životní podmínky určovaly, co zajišťuje a co ohrožuje reprodukční úspěch každého jedince. Svět dnešního člověka je značně odlišný. Abychom mohli biologické dispozice k zásnubním aktivitám využít, kontrolovat a kultivovat, k tomu potřebujeme o nich více vědět. Je dosti možné, že nevyužívání, přeskakování, nenaplnění vrozených dispozic k zásnubním motivacím a aktivitám se výrazně podílí na malé odolnosti moderních manželství, na velké rozvodovosti. Lidské vědomí, zaměřené na plánování života plně prožitého a přitom realizovaného v duchu etických imperativů, má právo mít k dispozici dostatečné poznatky o svém biologickém vybavení, o lidské původní povaze, o lidské přirozenosti. Teprve společnost vyzbrojená přiměřenými znalostmi může rozpoznat a bránit se jak zneužívající pragmatice (prostituci, pornografii), tak deformujícím ideologiím, mýtům, krátkodechým morálitám a nedomyšleným radám, ať jsou původu historicko-náboženského, politicko-byrokratického nebo ze zkažených dílen vědy.

Věda a klinika věnovala příliš dlouho pozornost téměř výlučně kopulačním aktivitám a vše ostatní pod nálepkou "romantická láska" přenechávala krásné (i nekrásné) literatuře. Naproti tomu přirozeným zásnubním aktivitám člověka věnovala pozornost folková psychologie: má termíny pro strategii a taktiku (od salonního dvoření až k pepikovskému balení), dovede odporovávat symptomy stavu zamilovanosti a všimla si i některých detailů v průběhu namlouvání, flirtu a koketérie, jako je házení očkem, parádování, dělání ramen...

Průběh - a snad lépe vyjádřeno: rozvinutí opravdových zásnubních interakcí mezi mužem a ženou je nesen neverbální komunikací, řečí těla. Toto dědictví po předcích, odrážející nadosobní mnohagenerační "zkušenost" (fylogenetickou moudrost), není plně nahraditelné slovy - bylo by jich potřeba příliš mnoho, působila by příliš pomalu a těžkopádně.

Neverbální komunikace je z principu nepřístupná introspekci. Výzkum zásnubních aktivit je obtížný také proto, že se - krom nejúvodnějších interakcí - odehrává a zřejmě má odehrávat mimo veřejnost. Např. některé signály oddanosti by se

na veřejnosti jevíly nemužně směšné. Použití skryté kamery přináší etický problém.

Nicméně lze zaznamenat četné pokusy o vědecké zpracování jevů, které byly v tomto textu označeny souborným termínem "zásnubní interakce mezi mužem a ženou". Takové studie tvoří významnou kapitolu v etologii člověka - disciplíně rozvíjené z podnětů Konráda Lorenze v Německu jeho přímými žáky, Paulem Leyhausenem, Irenäusem Eibl-Eibesfeldtem, v Anglii Desmondem Morrisem a dalšími.

Na základě klinických zkušeností a v období k přehlednějšímu a výraznějšímu členění zásnubních aktivit do fází na úrovni živočichů nastínil Dr. Freund rozdělení zásnubních aktivit člověka do čtyř základních fází:

1. lokace potenciálního partnera,
2. pretaktilní interakce,
3. taktilní interakce,
4. uskutečnění genitálního spojení.

Na tomto členění pak založil originální myšlenku, že některé sexuální deviace jsou poruchami (exagerací, distorzí, rigidizací) zásnubních aktivit: podle této hypotézy souvisí voyeurism s 1.fází, exhibicionism s 2.fází, tušérism a frotérství s 3.fází, deviantní znásilnění se 4.fází.

Evoluční psychologie, velmi recentní disciplína, bere při studiu lidské sexuality v úvahu evoluční subteorii rodičovské investice. Minimální investice, kterou musela každá žena našich předků věnovat na úspěšný odchov každého svého potomka, byla - jako u všech savců - velmi vysoká. Zahrnujíc tvorbu vajíčka, těhotenství, kojení a další nezastupitelnou péči, byla podstatně vyšší než minimálně nutná rodičovská investice muže. Z toho se v evoluci odvíjela rozdílná reprodukční strategie mužů a žen. Zdařilá volba partnera fyzicky zdatného, schopného vytvořit dlouhodobý pár a převzít část péče o potomstvo, měla pro ženu rozhodující důležitost. Dědictví po předcích v tomto směru se odráží m.j. také v rozdílnosti sexuálních fantazií dnešních mužů a žen, v zájmu mužů o pornografii a v zálibě romantických románek u žen.

Nástin motivačního systému muže zatím zůstává torsem, přesto byl užitečným vodítkem k analýze několika komponent zásnubních aktivit a zejména pak k jemnější diferenciaci sexuálních deviací a k rozpracování jejich diagnostiky a náhledové terapie. V klinické rovině využívá v Bohnicích tyto myšlenky a poznatky psycholog-sexuolog Dr.Aleš Kolářský, jeden ze spolupracovníků Dr.Freunda v době vzniku teorie o souvislosti některých sexuálních deviací s poruchami zásnubních aktivit. Základem jeho diagnostického přístupu je falometrická metodika a teoretický koncept sexuální motivace jako systému, který kontroluje vymezenou návaznost (fázování) dílčích motivačních stavů.

V obecné rovině zůstává falometrický experiment, umožňující v laboratorních podmínkách analyzovat systémově podmíněnou účinnost podnětových scének, důležitým "okénkem" vědy. "Okénkem" do málo známé oblasti lidské psychiky, jakou je lidské motivační disponování k zásnubním aktivitám - disponování, které je výchozím základem variabilně kultivované lidské erotiky - výchozím základem dnes jako před staletími či dávnými věky, v evropské jako v jiných civilizacích.

Existuje sféra, která rovněž využívá či spíše zneužívá schopnost mozku proce-
sovat vrozená podnětová schémata sexuálního charakteru a navozovat motivační

stavy - vzrušení i za nedokonalých až nepřírodných podmínek. Je to pornografie. Výnosnost pornografie je založena na tom, že je schopna navodit a zvyšovat vzrušení i v naprosto nereálných situacích - právě díky schematické povaze vrozených podnětů. Tato vrozená podněťová schémata byla kdysi vyselektována pod tlakem reprodukčního úspěchu a působila v reálných situacích, při rozvíjení zásunbních interakcí. Moderní technologie fotografie, filmu, televize, tištěného slova umožňují nabídnout tato vrozená podněťová schémata v nereálném kontextu a v libovolné, obvykle velmi zkratkovité sekvenci. Navozené vzrušení je reálné, je však důsledkem falešné signalizace erotického úspěchu. Úspěchu bez vlastního přičinění, aniž by potenciální adept učinil zkušenost o tom, jak se má v které fázi účastnit, podílet na rozvíjení zásunbní interakce. V tom je nesporně pornografie škodlivá: překáží plnohodnotnému dospívání, způsobuje sexuální nezralost. Naproti tomu kultivovaná erotika - tak jako ostatní složky kultivované sociality - je a měla by zůstat integrální součástí lidské kultury.

Kongres v Berlíně

3. mezinárodní kongres aplikované etologie se konal 26.-30.7.1993 v paláci Charité v Berlíně. Společně ho připravily Mezinárodní společnost pro aplikovanou etologii (ISAE), Evropská asociace pro živočišnou výrobu (EAAP) a Humboldtova universita v Berlíně (HUB).

Všichni přihlášení dostali při prezentaci abstracta přednášek i posterů (183 s.) a účastníci z bývalých komunistických zemí také finanční příspěvek na náklady spojené s pobytem. Rozsáhlejší konferenční sborník připravují organizátoři na konec t.r.

Kongres zahájil prof.G.Tembrock referátem o historii etologie v Berlíně a potom odeznělo na 40 sdělení rozdělených do skupin: Poruchy chování, Ontogeneze a chování, Komunikace mezi zvířaty a mezi člověkem a zvířetem a Vliv prostředí na sociální chování. Také ale sekce Chování, stres a zdraví, kde byla zařazena přednáška dr.P.Donáta a kol.: Behavioural characteristics of rats differing in the sensitivity to stressors. Dr.Donát, jako úřadující předseda Čs. a Slov. etologické společnosti (ČSEtS), poděkoval úvodem organizátorům, jmenovitě prof.M. Nichelmannovi, za vřídlné přijetí, kterého se účastníkům z bývalého Československa dostalo.

Téměř stovku posterů mohli účastníci studovat po celou dobu kongresu. Byly mezi nimi i postery několika členů ČSEtS: Košťál,L., Savory,C.J.(P-004); Bilčík, B., Bessei,W. (P-010); Tejkalová,H., Benešová,O., Klaschka,J.(P-013); Špinka,M. (P-071); Illmanová,G., Madlafousek,J.(P-072); Baranyiová(P-076) a Klein,Z., Řečinský,M.(P-092).

Zájemce o nahlédnutí do sborníků abstract může kontaktovat kteréhokoliv z účastníků kongresu. Užitečné setkání s přiměřeným počtem účastníků i prezentovaných sdělení je zaměřeno v rozhodující většině na etologii hospodářských zvířat. Příští kongres by se měl konat v Dánsku. Příp. zájemci kontaktujte dr.M. Špinku (tel: 750-387).

Častý dotaz po nejsilnějším zážitku lze zodpovědět snadno: Zoological Garden v bývalé záp.části města. Vzorně upravené, vkusné a čisté prostředí, mini-

mum mříží, zjevné prospívání všech zvířat chovaných ve velkých skupinách. Rozhodně stojí za to navštívit toto rozlehlé velkoměsto jen kvůli této prohlídce.

(zdk.)

● Edward O.Wilson: O lidské přirozenosti ●

Edward O.Wilson (nar.1929 v USA) je profesorem přírodních věd na Harvardově univerzitě. Je nositelem Národní ceny USA za přírodní vědy a mnoha dalších prestižních cen. Patří mezi zakladatele nového vědního oboru - sociobiologie. Vydal několik knih, z nichž zvláště *Sociobiology: The New Synthesis* z r.1975, je neustále citována. Nakladatelství Lidové noviny připravilo překlad jeho knihy *On Human Nature* (z r.1978), která byla oceněna Pulitzerovou cenou. Kniha v překladu E.Bakaláře a Z.Urbana vyšla letos v červnu (NLN, Praha 1993, 247 s., cena 68 Kč).

Velká škoda, že překlad knihy nelze označit za zdařilý.

Prof.E.O.Wilson napsal k českému vydání své knihy zvláštní předmluvu, kterou v plném znění přetiskujeme:

*Jsem potěšen i pocten skutečností, že tato kniha o sociobiologii člověka vychází v češtině, což umožní oslovit další zájemce o tento obor. Kniha *On Human Nature* (O lidské přirozenosti) a zvláště předcházející, biologičtější orientovaná *Sociobiology: The New Synthesis* (Sociobiologie: Nová syntéza), prošly of vydání v 70 letech ve Spojených státech a v západní Evropě spletitou historií. S čistým svědomím mohu říci, že obě publikace byly bezprostředně a všeobecně přijaty biologi a dalšími přírodovědci, kteří je chápali jako logické rozšíření záběru přírodovědného zkoumání světa. Vědci si nemohou nepoložit otázku: jestliže všechny bezpečné poznatky mají materiální základ a příčinné vysvětlení, proč by se to nemělo také týkat lidské mysli a lidské společnosti?*

Sociální vědci a humanitní vzdělanci však reagovali na sociobiologii člověka s velmi smíšenými pocity. Tito badatelé nikdy nezpochybňovali platnost přírodovědeckého přístupu k živočišným společenstvím, jako jsou například kolonie mravenců, rybí školky nebo tlupy šimpanzů. Zoologie vžala přístup sociobiologie od samého počátku všeobecně za svůj. Avšak mnoha odborníkům, kteří se zaměřují na lidské chování, připadalo těžké uvěřit, že mysl a společnost jsou podmíněny sklony a omezeními vytvořenými přírodním výběrem v průběhu evoluce stejným způsobem jako v živočišných společenstvích. Dávali přednost svému vlastnímu jazyku a svým explanačním systémům: behaviorismu, marxismu, hermeneutice, dekonstruktivismu a tak dále. Pochybovali o důkazech, že lidské sociální chování má genetický základ. Říkali: ačkoli mysl a společnost jsou v zásadě materiální povahy, jsou bezpochyby transcendentální a vyžadují vysvětlení, které má jen málo společného s biologií.

Bouřlivá kontroverze, kterou vyvolala sociobiologie člověka v sedmdesátých a osmdesátých letech, byla opakováním sporu doznívajících v intelektuálních kruzích od dob Darwina. Avšak tentokrát byl konflikt intenzivnější a komplikovanější díky větší váze vědeckých důkazů, ale také ideologickému vření hned na několika frontách - feminismu, zrovnoprávnění homosexuálů, antikolonialismu, antirasismu a postmodernistické reinterpretace podstaty pravdy, tedy problémů, zčásti filosofických, zčásti politických. Vyskytly se obavy, že bezvýhradné přijetí byt jen částečné platnosti

sociobiologického přístupu by ospravedlňovalo status quo a podporovalo názory a instituce považované za utlačovatelské.

Jaká je situace v této otázce dnes? Sociobiologie člověka se stala jedním z hlavních směrů výzkumu, přestože existují i některé nesouhlasné názory. Přesvědčivé důkazy z oboru lidské genetiky ponechávají jen málo pochyb o tom, že značná část změn základních aspektů lidského sociálního chování má genetický základ. Nové školy výzkumu v psychologii a antropologii se široce vyrovnávají s těmito fakty. Dvě mezinárodní organizace odborníků Evropská sociobiologická společnost (European Sociobiological Society) se sídlem v Holandsku a Společnost pro výzkum lidského chování a vývoje společnosti (Human Behavior and Evolution Society) se sídlem ve Spojených státech zkoumají důsledky genetické evoluce ve všech projevech sociálního chování, od sexuální preference až po umění a politickou organizaci. Jakkoli se již sociobiologie člověka - tento poslední z nástupců darwinovské revoluce - etablovala jako výrazná vědecká a intelektuální iniciativa, je ještě pouze v raném stupni vývoje. Čekají nás mnohé objevy a překvapení a snad i zklamání ohledně postavení (condition) člověka. Zejména vztah mezi biologickou a kulturní evolucí zůstává dosud značně neprozkoumán.

Edward O. Wilson, Cambridge, Massachusetts
18.března 1993

Zpráva o ISSBD

ISSBD - International Society for the Study of Behavioral Development byla založena v r.1969. Sídlí v Amsterdamu a sdružuje odborníky, kteří se zabývají studiem vývoje chování. Ponejvíce psychology, ale také z oboru medicíny, antropologie, etologie, sociologie aj.

Pořádá pravidelná bienále v různých zemích světa a od r. 1983 také "Evropské konference".

VI. Evropská konference ISSBD se konala 28.8.-1.9.t.r. v Bonnu za účasti 400 badatelů (3 účastníci z ČR).

V r.1994 pořádá XIII. bienále (světová konference) jako poster workshop pod názvem: Gender as a Social Category: Origins, Development and Consequences. (Amsterdam, 28.6.-2.7.1994)

Kontaktní adresa pro zájemce:

PhDr.D.Sobotková,CSc., Ústav pro péči o matku a dítě, Podolské nábřeží 157, 147 10 Praha 4, tel: 434 951 l. 458, fax: 431 463

(ds)

Pevné zdraví, pane profesore...

Univ. prof. RNDr. Zdeněk Veselovský, DrSc., čestný člen ČSĚtS, oslavil 26.8.t.r. svoje 65. narozeniny. Vynikající zoolog, dlouholetý ředitel pražské ZOO, autor desítek publikací, oblíbený vysokoškolský učitel stále přednáší, t.č. na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

Přejeme Vám, pane profesore, pevné zdraví a hodně radosti z milovaných zvířat (i lidí).

Zajistěte si!!!

Vysokoškolská učebnice s texty prof. K.Lorenze vyjde do konce t.r.: **Lorenz,K.: Základy etologie. Srovnávací výzkum chování.** (ACADEMIA, Praha 1993,256 s.,váz.,cena cca 100 Kč)

BANGOR - 1994

Vědomí u domestikovaných zvířat.
Pod tímto názvem připravuje univerzita v Bangoru (severní Wales) konferenci, která by se měla konat ve dnech 31.8. - 2.9.1994. Možnost přihlásit krátké sdělení příp. poster a všechny další informace o konferenci - kontaktní adresa:

Dr. H.M. O med
School of Agricultural and Forest
Sciences, University of Wales.
BANGOR, Gwynedd LL 57 2UW
Great Britain

Zaznamenáváme

- Prof.A.L.Lees, editor časopisu Behavioural Neurology, který vychází již šestým rokem a je zaměřen na klinickou neuropsychologii a biologickou psychiatrii, nabízí zájemcům, potenciálním přispěvatelům, jedno číslo (zdarma) na ukázkou. Pište na adresu: Rapid Communication of Oxford Ltd. The Old Malthouse, Paradise Street Oxford, OX 1 LD England
- Feda,J.: K Popperově filozofii vědy. (Vesmír, 72,č.3,březen 1993,s.164-165)
- Kršiak,M.: Ethology, human lifestyle and health. (Přednáška, která bude publikována in: Ethology and Psychopharmacology, Eds.S.J.Cooper and C. Hendrie; J.Wiley and Sons, Ltd., Chichester, England).
- Šulcová,Mrlinová,Z.: Přístupy k metodám hodnocení chování novorozence. (Čs.psychol.,č.5,roč.36,1992, s.209-225)

- Informace o zahraničních praxích, studijních pobytech a zaměstnání v zahraničí najdete v česko-americkém dvouměsíčníku ZÁPAD. Předplaťte si jej (60 Kč/rok) na adrese:

ZÁPAD, Nadace Bohemia Regia,
U společenské zahrady č.3,
140 00 Praha 4-Krč

- Klein,Z.: Etologie a její význam pro porozumění chování člověka. (ŽIVA, č.3,roč.IXL,1993,s.142-3)
- Rakušan,C.a kol.: Myslivecký slovník naučný. (Zemědělské nakl. Brázda, Praha 1993,270 s.,16 barev.tab.,81 pérovek,cena 135 Kč). Většinu hesel z oboru etologie a genetiky zpracoval ing.J.Kučera,CSc.,člen ČSEtS.

Odborné semináře

Odborné semináře ČSEtS se konají vždy první středu v měsíci v budově Národního muzea - Václavské náměstí, Praha 1 (přednáškový sál) od 14.00 h.:

6. 10.

Prof.RNDr.et PhDr. Z.Neubauer,CSc.
*Biologie jako etologie.
Chování-mýšlení-vědomí.*

3. 11.

RNDr. Stanislav Komárek, CSc.
*Historická geneze pojmu mimikry
a aposematismus.*

1. 12.

RNDr. Vojtěch Turek, CSc.
(Paleontologické odd. NM)
K etologii fosilních živočichů.

● ZPRÁVY ČSEtS č.3 / říjen 1993 ● Z pověření výboru připravuje Zd. Klein ● Vydává Česká a Slovenská etologická společnost, VÚŽV - odd. etologie, Přátelství 815, 104 00 Praha 10 - Uhřetěves (IČO: 41692900) v Psychiatrickém centru Praha ● Vychází jako neprodejný bulletin pro členy ČSEtS ● Náklad 160 výtisků ●